

Yakındoğu'daki Osetler: Yerleşim, Uyum, Etnik ve Sosyal Evrim*

Georgy Chochiev**
Çev. Murat Topçu-Papşu

Özet

Makalede Osetlerin Kafkasya'dan Osmanlı Yakındoğusu'na göç hareketlerinin dinamikleri, yerleşilen ülkede geliştirdikleri uyum ve örgütlenme mekanizmaları, yerel etno-sosyal yapıdaki yerleri ve yaklaşık yüz elli yıllık dönem boyunca kültürel profillerinde ve kimliklerinde meydana gelen değişimler araştırılmaktadır.

Genel olarak 1859-1865 yılları arasında yaşanan Oset göçleri, Rus-Kafkas Savaşı'nın son evresinde Kuzey Kafkasyalıların çok daha geniş çaplı göçürülme/sürülme sürecinin bir halkasını oluşturuyordu. Osmanlı toprakları üzerinde, çoğunlukla Doğu ve İç Anadolu'da ve Suriye'de, oldukça erken bir aşamada birkaç Oset yerleşim alanı şekillenmiştir. Bu bölgelerin tümünde Osetler diğer göçmen Kuzey Kafkasyalı halklarla komşuydular ve Yakındoğu Çerkes topluluğunun bir parçası olarak onlarla sıkı işbirliği halindeydiler. Öte yandan, yerli topluluklarla genellikle nispeten düşük sosyal ve kültürel etkileşim sergileyen Oset yerleşimciler daha çok yerel sivil ve askeri yönetimlerle yakın ilişki kurmayı tercih etmişlerdi. Osmanlı sonrası dönemde, hem Türkiye hem de Suriye'deki tüm Oset yerleşimlerinin, devlet eliyle modernleştirme ve milliyetçilik eğilimlerinin artan etkisiyle demografik yapıları ve kolektif kimlikleri erozyonuna uğramaya başlamıştır. 21. yüzyıl başlarında Yakındoğu Osetleri egemen toplumlara entegrasyon düzeyleri yüksek, neredeyse tamamen kentleşmiş topluluklara dönüşmüşlerdir.

Anahtar Kelimeler: *Osetler, Osmanlı İmparatorluğu, Anadolu, Suriye, göç, yerleşim, uyum, etnik ve sosyal uyum*

---

* Bu makale İzvestiya SOİGSİ dergisinin 4. (43) sayısında yayınlanmıştır (Vladikavkaz, 2010, s. 48–66). Dergi yönetimine makalenin çevirisini yayınlama izni verdiği için teşekkür ederiz.

** Georgy Chochiev, Tarih Bilimleri Adayı, Kuzey Osetya V.İ. Abayev İnsan ve Toplum Araştırmaları Enstitüsü (SOİGS), Rusya Bilimler Akademisi ve Kuzey Osetya – Alanya Cumhuriyeti Hükümeti. E-mail: georg-choch@yandex.ru.

(Gönderim / Received: 23.05.2019; Yayın Kabul / Acceted: 28.05.2019)

Ossetians in the Middle East: Settlement, Adaptation, Ethno-social Evolution

Abstract

The paper aims to examine principally the dynamics of migratory movements of Ossetians from the Caucasus to the Ottoman Middle East; the mechanisms of adaptation and self-organization developed by them in their host countries; their place in the local ethno-social structure, and the nature of shifts in their cultural profile and identity throughout the sesquicentennial period.

Migrations from Ossetia took place chiefly in the years 1858-1865, in line with the broader process of exodus/expulsion of the North Caucasian mountaineers from their homeland in the final phase of the Russo-Caucasian War. Initially, several areas of compact Ossetian settlements were founded in the Ottoman lands, located mainly in the Eastern and Central Anatolia and Syria. In these regions, Ossetians neighboured, and closely cooperated with, fellow North Caucasian immigrants making up a segment of the Middle Eastern Circassian community. On the other hand, Ossetian settlements usually demonstrated relatively low level of social and cultural interaction with the native populations, preferring to maintain close contacts primarily with the local civil and military administrations. In the post-Ottoman era, all rural Ossetian settlements both in Turkey and Syria became subject to the growing impact of the nation-wide modernisation and nationalist processes, resulting in the gradual erosion of their demographic structure and collective identity. By the beginning of the 21st century the Middle Eastern Ossetians had transformed into an almost fully urbanised community with a high level of integration into their host societies.

Keywords: *Ossetians, Ottoman Empire, Anatolia, Syria, migration, settlement, adaptation, ethno-social evolution.*

Osetlerin Yakındoğu'ya Gcnn Nedenleri

Osetlerin Yakındoğu ülkelerine münferit gcleri daha Ortaçağ'da, Alan döneminde de görülüyordu ve esas olarak, yüzyıllar boyunca oluşmuş Karadeniz köle ticareti yoluyla gerçekleşiyordu. Çerkes Memlukları arasında Ortaçağ Mısırında Alan kökenli birkaç kişi olduğu biliniyor (Hotko 211-216). Daha geç dönemlerde de Osetlerin topluca "Çerkes" olarak adlandırılan Kuzey Kafkasyalı kitlesi içinde

ayırt edilmeden köle ya da paralı asker olarak Osmanlı İmparatorluğu'na, İran'a ve Arap ülkelerine gittiği tahmin edilebilir.

Yakındoğu'da Oset diasporasının temelini oluşturan nispeten kitlesel göç sadece Kafkas Savaşı'nın son evresinde oldu ve Rusçada "muhacirstvo" olarak adlandırılan çok daha geniş ölçekli bir olayın, Kuzey Kafkasya halklarının Osmanlı İmparatorluğu'na (kısmen gönüllü, fakat esas olarak zorunlu ve cebren) göçünün halkalarından biriydi.

Osetlerin göçünün nedenleri ve somut koşulları temel hatlarıyla biliniyor. Kuzeybatı Kafkasya'dan farklı olarak Osetya'da *muhacirstvo* yerli halkın ezilmesine ya da kovulmasına yönelik resmi politikanın sonucu değildi. Göç burada daha çok geleneksel Oset toplumunun bir kısmının, Doğu Kafkasya'nın tamamen itaatinden ve İmam Şamil'in 1859 yılında esir alınmasından sonra özellikleri daha çok belirginleşen askeri-kolonyal rejimin bölgede hızla yerleşmesine gösterilen bir tepkiydi. Kuşkusuz Osmanlı topraklarına göç, bir derecede, dayatılan imparatorluk tarzı sosyal modernleşmeye Oset toplumunun bazı gruplarının direnci olarak da değerlendirilebilir.

Müslüman Osetlerin bir kısmını vatanını terk etmeye sevk eden somut gerekçeler arasında, topraklarının Kazaklar lehine kamulaştırılmasına, zorla Hıristiyanlaştırmaya, zorunlu askerliğe, vergi yükünün artmasına yönelik korkular sayılabilir. Bu korkular büyük ölçüde abartılmıştı ve genellikle Osmanlı'ya göçü teşvik etmek için bazı çevreler tarafından bilinçli olarak körükleniyordu. Bunlar kısmen Osetya'da Hıristiyanlığın konumunun güçlenmesi durumunda cemaatleri üzerinde nüfuzlarının zayıflayacağından çekinen Müslüman din adamları, kısmen de geleneksel sınıf imtiyazlarını toprak reformlarının yıkıcı etkisinden korunmak isteyen bazı soylulardı (Kanukov 97-98). Bununla birlikte, bu tür korkular tamamen temelsiz de değildi. Rusya makamlarının Osetya'da yaptıkları uygulamalar bunu destekliyordu. Örneğin, göçün başlamasından kısa süre önce ovadaki birkaç Oset köyü dağıtılarak toprakları Kazak köylerine verilmişti (Alborov 5-6). Ayrıca, Rusya yönetimi açısından huzursuzluk yaratabilecek veya güvenilmez "yerli unsurun" doğrudan imparatorluk sınırları dışına çıkarılması politikası Osetya'da uygulanmasa da, Kuzey Kafkasya'nın diğer bölgelerinde yapılan bu tür uygulamalar, doğal olarak Osetlerin bir kısmı

tarafından Rusya'nın Müslüman halka yönelik genel politikası olarak algılanıyordu. Üstelik Oset toplumunda, sayıları az olsa da Şamil'in hareketine sempati duyan çevreler vardı; hatta ona bizzat katılan Osetler vardı (Kunduhov). Kafkas Savaşı'nın son evrelerinde ve savaş bittikten sonra Rus yönetimine muhalif olan bu sınıfların temsilcileri göçmenlerin en aktif ve oldukça büyük oranını oluşturdular. Özetle şöyle bir tespit yapılabilir; hükümetin Osetya (Oset Okrugı) halkına yönelik gerçek niyetlerinden ve politikasından bağımsız olarak, 1850 sonları – 1860 başlarında belli bir kesimde yakın geleceğe dair son derece olumsuz beklentiler ortaya çıktı ve bunlar birçok Oset'i Osmanlı İmparatorluğu'na göç etme kararı almaya itti. Osmanlı İmparatorluğu'nun genellikle, son derece idealize bir surette, bütün Müslümanların halifesi, adaletli ve merhametli bir sultan tarafından yönetilen, kudretli ve gelişmiş bir devlet olarak tasavvur edildiğini de belirtmek gerekir (Kanukov 61, 66-67). Bu durum, kuşkusuz, yabancı topraklarda "daha iyi bir kader" arama macerasına eğilimli kişiler için göçe ilave bir motif olarak hizmet ediyordu.

Göçmenlerin Bileşimi

Belirtilen nedenler birçok bakımdan göçmenlerin sosyal bileşimini belirledi. En belirgin grubu ve bir anlamda inisiyatif sahibi çekirdeği geleneksel toprak sahibi aristokrat elitin temsilcileri (aldarlar, badeliate v.d.) oluşturuyordu (özellikle bu sınıflar göç sonucunda anavatanda en büyük nüfus kaybını yaşadı). Bununla birlikte soylular, bağlı sınıfların çok sayıda temsilcisini (kavsadarlar, kusaglar v.d.) arkalarından sürüklemeyi başardı. Yine de göçmenlerin en büyük grubunu, vatanda olduğu gibi, özgür köylüler (farsaglag) oluşturuyordu.

Göçmenlerin büyük çoğunluğunun tarımsal üretimle ilişkili olduğu görülüyor. Mevcut veriler aynı zamanda genel kitle içinde tarıma bağlı olmayan grupları (Rusya ordusunun eski subayları olan profesyonel askerleri ve Müslüman din adamlarını) ayırmaya izin veriyor.¹

Göçmenler arasında Oset halkının her iki etno-diyalekt grubunun, İron ve Digorların temsilcileri vardı. İronlar esas olarak Tagaur, daha

---

¹ 1860-1861 yıllarında göç eden Osetler arasında kornetten (süvaride alt subay rütbesi) yüzbaşıya kadar 17 subay vardı (Hamitsayeva 185-188).

az sayıda da Kurtat, Alagir ve Tırsıgom (Trusov) topluluklarından kişilerden oluşuyordu. Ayrıca göç edenler içinde bu toplulukların ovada kurdukları köylerin (Zilgi, Şanayevo (şimdi Brut), Zamankul, Tulatovo (şimdi Beslan), Humalag vd.) Müslüman sakinleri, dağlardaki asıl yerleşim bölgelerinde bulunan köylerin sakinlerine göre çok daha fazlaydı. (Dağ köylerinden en çok göçmeni Dargavs, Saniba ve Koban köyleri verdi). Digorlar ise esas olarak Magometanskoye (şimdi Çikola), Tuganovskoye (şimdi Dur-Dur), Karacayevskoye (şimdi Haznidon), Karagaç ve diğer köylerin sakinlerinden oluşuyordu (Totoyev 28, 38).

Bütün göçmenler mezhep bakımından Sünni Müslümandılar, fakat az sayıda Hıristiyan ya da geleneksel Oset dini mensubunun da Türkiye'ye gitmiş olması ihtimal dışı değildir.

Göçün Evreleri ve Oset Göçmenlerin Sayısı

Osetlerin Osmanlı İmparatorluğu'na göç dalgaları genellikle Doğu ve Merkezi Kafkasya'nın diğer halklarıyla eşzamanlı ve ortaktı; 1859-1862 yıllarında meydana geldi. Göç hareketi, 3 bin kadar Oset'in göç ettiği 1860 yılı baharında ve yazında zirveye ulaştı (Totoyev 28-30). Göçün çok daha küçük ölçekli bir sonraki evresi 1865 yılında yaşandı. O yıl kendisi de Oset olan General Musa Kunduhov'un inisiyatifinde ve yönetiminde Osmanlı topraklarına resmi Rus verilerine göre 23 binden fazla Kafkasyalı, esas olarak Çeçenler, onlarla beraber de 350 kadar da (45 hane) Oset göç etti (Totoyev 38) (Dzagurov 137-139). Daha sonraları aralıklı olarak sadece bireysel göçler oldu.

Bizim görüşümüze göre, 1850'lerin sonundan 1860'ların ortalarına kadar Osetya'dan Osmanlı topraklarına en fazla 5 bin kişi gitti. Bunların bir kısmı göçten sonraki ilk aylarda ve yıllarda geri döndü (Kanukov 76-77) (Hamitsayeva 188-193). Oset göçmenlerin yaklaşık sayısının belirleyebilmek için, Türkiyeli Osetlerin sayısı hakkında daha sonraki dönemlere ait veriler bilgilendirici olabilir. Örneğin, Türkiye'nin ilk hükümetinde dışişleri bakanı olan ve 1920 yılında Osetya'da bulunan Bekir Sami Bey (General Musa Kunduh'un oğlu) ülkede en fazla 600-700 aile ya da 6 bin Oset olduğunu bildirmişti (Nauçniy 13/1). Ankara'daki Kuzey Kafkas Kültür Derneği'nin hesaplarına göre, Türkiye'de 1970'lerin başında köylerde 9 bin Oset

yaşıyordu; bir o kadar da şehirlerde olduğu tahmin ediliyordu (Aydemir 39-48).

Göç Güzergahı

Merkezi ve Doğu Kafkasya'nın diğer halkları gibi Osetlerin göçü de genellikle kara yoluyla, Kafkas dağlarındaki Daryal veya Mamison geçitlerinden, Gürcistan ve Ermenistan topraklarından, doğrudan Osmanlı İmparatorluğu'nun sınırdaki Kars Sancağı'na gerçekleşti. Ancak Batum'dan Trabzon'a ve diğer Karadeniz limanlarına ya da daha seyrek olarak İstanbul'a deniz yoluyla ulaşan küçük göçmen grupları da vardı. Bunlar genellikle varlıklı veya Osmanlı yöneticilerinin gözünde belli bir statüye sahip kişilerdi (din adamları, subaylar vb.).

Oset Göçmenlerin Yakındoğu'da İskanı

Göç Osetlerin çoğu için eşzamanlı olarak gerçekleşmedi. Değişik etkenler, en başta da askeri ve uluslararası politik olaylar nedeniyle Osetlerin Osmanlı İmparatorluğu'nda yerleşmek için yer arayışları yıllara ve hatta on yıllara uzanıyordu. Oset grupların imparatorluk içindeki bu hareketlerini ancak genel hatlarıyla izleyebiliyoruz, çünkü Türk kaynaklarında Kafkas etnik adlarının isabetsiz kullanımı ayrı halkların genel Kuzey Kafkas göçmen kitlesinden ayırt edilmesini güçleştirmektedir. Bu kaynaklarda bütün Kafkasyalı göçmenler genellikle 'Çerkes' ya da sadece 'muhacir' olarak adlandırılıyorlardı ve daha dar "kabile" özellikleri pratikte gereksiz bir bilgi olarak hemen hiç verilmiyordu. Osetlerin güvenilir biçimde belirlenmesi ancak Kafkas göçmenlerinin *Digor* kabilesi ya da *Tegi* (yani Tagaur) kabilesi olarak anıldığı çok sınırlı Osmanlı arşiv belgesinde mümkündür.

Mevcut verilere göre, 1859-1862 yılları boyunca bütün Oset göçmenler toplu şekilde Kuzeydoğu Anadolu'da bulunan Kars Sancağı'nda Soğanlı dağının doğu yamaçlarındaki dağlık ve ormanlık Sarıkamış arazisine yerleştirildiler. Burada, önceki on yıllarda yerli Ermeni ve Rumların Rusya'ya göçü sonucunda boşalan büyük arazilere sahip oldular. Oset göçmenler burada, genellikle önceki sakinleri tarafından terk edilen yerleşimlerin yerinde, istisnai olarak da mevcut Türk köylerinde ayrı mahalleler halinde en az on ayrı yerleşim kurdular. Osmanlı belgelerinden birinde, 1861 Eylül ayında

Hamamlı Düzü'nde 400 aile, yani en az 2 bin "Digor kabilesinden Çerkes" iskan edildiği belirtiliyor (BOA.BEO.NGG.d 758/38-1). Buraya yerleştirilen diğer Oset topluluklarından göçmenlerin sayısının da daha az olmaması gerekir. Bu dönemde burada kurulan Oset köylerinden bazılarının adları biliniyor: Yukarı Sarıkamış, Hamamlı, Bozat, Oluklu, Selim, Alisofu, Hançerli, Karakurt, Ağcalar vd.

Öyle görünüyor ki, 1860'ların başında Sarıkamış Babiali tarafından Anadolu'nun diğer bölgelerine yerleştirilen küçük Oset grupları için cazibe merkezi haline gelmişti. Bunun da başlıca nedeni burada nispeten çok sayıda soydaşlarının bulunması ve bölgenin doğal-iklimsel koşullarının çekiciliğiydi (coğrafyanın Kafkasya'ya benzerliğini de belirtmek gerekir) (Kazmaz 267). Osetler için Kars-Sarıkamış bölgesinin tercih edilmesinde Rusya sınırına yakınlık da rol oynamış olmalıdır. Çünkü göçmenlerin çoğu için gerektiğinde vatana dönüş ya da en azından orada kalan akrabalarıyla irtibatı koruma imkanına sahip olmak önemliydi. Ayrıca bu bölgenin seçilmesinde önemli bir etken, coğrafi olarak nispeten izole ve az nüfuslu olmasıydı; bu Oset göçmenlerin geleneksel sosyo-kültürel özelliklerini koruma kaygıları dolayısıyla çok önemliydi. Küçük Oset gruplarının Anadolu'nun iç bölgelerinden, hatta, sözlü anlatılara göre İstanbul'dan buraya ikinci kez göç etmeleri anılan koşullarla açıklanabilir. Örneğin, 1862 yılında Sivas vilayetine gönderilen, esas olarak soylulardan oluşan Oset-Digor grubu Sarıkamış'a yerleştirilmeleri isteğiyle Osmanlı yönetimine başvurdu. İsteklerine bu bölgenin ikliminin kendileri için daha elverişli olmasını ve orada onların "tebasından" 160 ailenin yerleştirilmiş olmasını gerekçe gösterdiler. Ayrıca başvuruda bulunanlar resmi makamlara bu ailelerden herhangi birinin Rusya'ya dönme niyeti göstermesine meydan vermeyecekleri, eğer böyleleri çıkarsa, yerleşmeleri için devlet ve halk tarafından harcanan bütün paranın onlardan tahsil edilmesini sağlayacakları teminatı veriyorlardı (BOA.A.MKT.NZD 398/7). Yerleşmek için daha uygun bir yer arayışıyla Anadolu'da birçok defa yer değiştiren diğer Oset grupları da son kerte de aynı şekilde Sarıkamış'ta barınak buldular (Kazmaz 28-29, 267).

Osetlerin bu bölgedeki tek Kuzey Kafkasyalı topluluk olmadığını da belirtmek gerekir. Aynı yıllarda Sarıkamış bölgesine birkaç bin Dağistanlı (Avar, Lak), Çerkes (Kabardey) ve Çeçen göç etti ve

Osetlerle doğrudan komşu olarak yerleşti. Osmanlı makamları tarafından bu iskanın, Rusya ile yapılan ve Kafkasyalıların Rusya'ya sınır bölgelere yerleştirilmemesini şart koşan anlaşmanın fiilen ihlal edilerek gerçekleştirilmesi ilginçtir. Üstelik 1865 yılındaki göç sırasında Rusya çok daha sert şekilde Babıalî'den bu koşullara uyulmasını talep etmesine rağmen, bu dönemde göç eden Osetlerin bir kısmı daha önce soydaşları tarafından burada kurulan köylere yerleşti. Kuzey Kafkasya'dan bu kadar yoğun nüfus akışı sonucunda Sarıkamış 1860'ların başında Kars Sancağı'na bağlı bir kaza yapıldı. Birkaç yıl sonra Sarıkamış'ı ziyaret eden Britanya askeri istihbarat subayının tanıklığına göre, burada savaş durumunda Osmanlı ordusu için iki bin gönüllü atlı çıkarabilecek binden fazla Kuzey Kafkasyalı aile yaşıyordu (Burnaby 324).

1860'larda Kuzeydoğu Anadolu dışında sadece bir Oset köyünün olduğu biliniyor. Musa Kunduh akrabaları, yakın çevresi ve bağlılarıyla birlikte 1866 veya 1867 yılında Tokat Sancağı'nda Batmantaş köyünü (Kabardeylele karışık) kurarak yerleşti.

Oset göçmenlerin Osmanlı topraklarında bu yerleşim tablosu on beş yıldan biraz fazla bir süre değişmeden kaldı ve ancak 1877- 1878 Osmanlı-Rus Savaşı'na bağlı olarak bozuldu. Kars bölgesinin Rus birliklerince işgal edilmesinin ve Kars Oblastı adıyla Rusya İmparatorluğu'na bağlanmasının ardından Osetlerin büyük çoğunluğu Kars Oblastı'nı terk etmeyi tercih etti ve 1870'lerin sonu ve 1880'lerin başında yavaş yavaş Osmanlı topraklarının iç bölgelerine yerleşti. Sarıkamış Osetlerinin ve diğer Kuzey Kafkasyalıların bu kararı almasında, büyük ihtimalle, daha Kafkas savaşları döneminde oluşan Rus karşıtı duygular ve bunlar üzerine kurulu, geleneksel yaşam tarzının, etnik ve dini özgünlüğün Çarlık yönetiminin iktidarı altında korunmasının mümkün olmadığına dair düşünceler etkili oldu² (Kazmaz 33). Rus makamları tarafından toplanan Kars Oblastı'nın istatistiki ve coğrafi verilerine göre, 1890'ların başında Sarıkamış

---

² Bu yıllarda bütün yerel Müslüman nüfusun üçte biri ila yarısı kadarı (Türkler, Kürtler, Karapapak Türkmenleri vd.) Kars Oblastı'ndan İstanbul'un hakimiyetinde kalan bölgelere yerleşti. Ancak Kuzey Kafkasyalılar bu göçe hemen hemen topluca katıldı. Bunu yakın zamana kadar göçmenlerin torunları "ikinci muhaceret" olarak hatırlıyorlardı (Kazmaz birçok yerde) (Bakradze 197).

bölgesinde (“Soganluk Uçastok”) sadece üç Oset köyü kalmıştı: Yukarı Sarıkamış (23 hanede 163 kişi), Bozat (23 hanede 153 kişi) ve Hamamlı (15 hanede 83 kişi). Oblast’ın kırsalında Osetlerin toplam nüfusu 424 kişiydi (Helmitski otd. 3, 69, 76, 84-85). 1897 yılında yapılan ilk Rusya genel nüfus sayımında bütün Kars Oblastı’nda 520 Oset kaydedilmişti (Perepis-1897 34-35). Bu dönemde adı geçen köylerin halkının bir kısmının Osetya’ya döndüğünü de belirtmek gerekir (Hamitsayeva 295-300) (Kazmaz 30). Sarıkamış’ta kalan Osetlerin çoğu da Birinci Dünya Savaşı sırasında şiddetlenen muharebelerden korkarak tarihi vatanına geri döndü (Kubat 303-304). Kars’ın Türkiye’ye geçmesinden sonra, gidenlerin hemen hepsi (ya da onların çocukları) Sovyet-Türk anlaşması uyarınca 1922 yılında Sarıkamış’ta önceden yaşadıkları yerlere geri döndüler (Kubat 304-306). Son olarak, 1920-1930’larda buraya, Türk hükümetinin teklifiyle, 1877-1878 savaşıdan sonra özellikle Muş ve Bitlis gibi Anadolu’nun diğer bölgelerine göç etmiş Oset ailelerin bir kısmı geri döndü. Geri dönen bütün Osetler korunan üç köye (Hamamlı’ya Laklarla birlikte), aynı şekilde Selim ve Alisofu köyelerine (Alisofu’ya Karapapak Türkmenleriyle birlikte) yerleşti. Geriye göç belli bir derecede Sarıkamış Oset topluluğunun Oset diasporasının başlıca lokal gruplarından biri olarak yaşama potansiyelini yeniden oluşturdu (ve bir süreliğine uzattı).³

Osmanlı İmparatorluğu’nda ikinci önemli Oset topluluğu, 1870’lerin sonu ve 1880’lerin başında Karanlı Osetlerin bir kısmının Doğu Anadolu’nun merkezi kısmına yerleşmesiyle oluştu. Van gölünün kuzeyinde ve batısında bulunan oldukça geniş bir alanda kurulan köylerden, sözlü ve yazılı kaynaklara göre bildiklerimiz şunlardır: Muş sancağında Simo, Hamzaşeyh, Karaali, Gövendik, Yaramış, Mescitli, Sarıdavut; Bitlis sancağında Hulik, Ağcaviran (Çerkeslerle birlikte); Siirt sancağında Irun⁴ (Aydemir 39-48) (Atılğan

³ 1970’lerin başında Karanlı köylerinde, esas olarak Sarıkamış bölgesinde 4330 Oset yaşıyordu (Aydemir 39-48).

⁴ 1920-30’lu yıllarda, Anadolu’daki yer adlarını Türk(çe)leştirme kampanyası çerçevesinde bu köylerden bazılarının adları değiştirildi. Simo - Kurganlı, Hamzaşeyh - Sarıpınar, Karaali - Karaağıl, Mescitli - Kızılmescit, Hulik - Otluyazı, Ağcaviran - Akçaören, Irun - Kayahisar adlarını aldı (Andrews 354).

51). Daha önce Sarıkamış'ta olduğu gibi bu bölgede de Osetlerin komşuları genellikle diğer Kafkas halklarıydı (Dağıstanlılar, Çeçen-İnguşlar ve Çerkesler). Ancak Sarıkamış'taki oldukça toplu yerleşmeden farklı olarak burada, Osetler de dahil Kuzey Kafkasyalı topluluklar genellikle birbirinden uzak küçük köy grupları veya tek başına köyler olarak dağılmışlardı.

Osetlerin önemli bir kısmı da 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra Kars Oblastı'ndan batıya, Orta Anadolu'ya göç etti. Bu bölgede, daha önce buraya yerleşmiş çok daha kalabalık Kuzey Kafkasyalı (esas olarak Çerkes ve Abaza) nüfusunun arasına dağılık olarak yerleştiler. Burada bu yıllarda kurulan Oset köyleri: Sivas sancağında Konaközü, Yeniköy, Kapaklıkaya, Kahvepınar (Çeçenlerle birlikte), Dikilitaş, Yeniçubuk; Tokat sancağında Çengibağı,⁵ Taşlık (Çerkeslerle birlikte), Kuşoturağı (Kumuklar, Nogaylar ve Çerkeslerle birlikte); Yozgat sancağında Boyalık, Poyrazlı, Karabacak, Kayapınar; Niğde sancağında Orhaniye; Maraş sancağında Fındık (Çerkeslerle beraber; buralı Osetler Çerkes diline daha yerleşmelerinin ilk döneminde geçmişlerdi) (Andrews 354-355).

Osetlerin Anadolu'da nispeten yoğun yerleştikleri yukarıda belirtilen üç ana bölge dışında, Erzurum bölgesinde geçmişte bir ya da iki köyün varlığı biliniyor.

Ayrıca küçük bir Oset grubu Anadolu'da defalarca yer değiştirdikten sonra 1880'lerde Suriye'ye ulaştı ve Golan Tepeleri olarak adlandırılan Kuneytra bölgesinde Çerkes, Abaza ve Çeçen köylerinin hemen yakınında Farac ve Fazara adlarında iki köy kurdular.

Oset Göçmenlerin Osmanlı Döneminde Sosyo-Ekonomik ve Politik Durumu

Mevcut Osmanlı yasalarına göre, imparatorluk topraklarına göç eden Osetlere ve diğer Kuzey Kafkasyalılara, en hızlı şekilde nüfusun üretken unsuruna dönüşmeleri amacıyla belli bir maddi yardım yapıldı. Masrafları genellikle yerel bütçeden ve halkın bağışlarıyla karşılanarak her göçmen aile için ev yapıldı, tarım araçları ve iş hayvanı (genellikle iki aile için bir çift öküz) ve tamamen yerleşinceye

---

⁵ Adı Gürpınar olarak değiştirildi.

ve ilk ürünü alıncaya kadar günlük yiyecek istihkakı verildi (BOA.A.MKT.MVL 133/54). Göçmenler ayrıca birkaç yıllığına vergiden ve askerlik hizmetinden muaf tutuldular. Kars'a yerleşen, sonra da diğer bölgelere göç etmek zorunda kalanlara (Osetlerin çoğunluğu böyleydi) bu imtiyazlar, kapsamı ve geçerlik süresi daha az olsa da ikinci kez tanındı. Hem Kafkasya'dan hem de Kars'tan göç ederken Osetlerin taşınabilir ve taşınmaz varlıklarının önemli kısmını yanlarında getirme imkanı bulduğunu da göz önünde bulundurmak gerekir. Bu da Kuzeybatı Kafkasya'dan gelen göçmenlerin durumuyla karşılaştırıldığında Osetlerin aşırı yoksulluk ihtimalini asgariye indiriyordu.

Bununla birlikte, göçmenlerin yeni vatanlarında karşılaştıkları bazı olumsuz koşullar sosyal ve ekonomik uyumun sancısız gerçekleşmesine engel oldu. Örneğin, Sarıkamış'ın son derece sert doğa koşulları (yüksek dağlık bölgenin soğuk iklimi ve toprak verimliliğinin düşük olması) bu bölgede verimli tarım üretimini kısıtlıyordu. Bu da Osetleri yerleşmelerinden hemen sonra alternatif ekonomi arayışına yöneltti. Özellikle, gelişlerinin ilk haftalarından itibaren burada onlar için en önemli gelir kaynağı Kars ve Erzurum'a kereste satışı oldu. Sonraki on yıllarda bu iş önemini korudu, fakat ormanların tamamen kesilmesiyle son buldu (BOA.A.MKT.NZD 398/7) (Kazmaz 30). Sarıkamış'ta tahıl (buğday ve arpa), patates, soğan ve diğer bazı sebzeler yetişiyordu; bunların üretimi de sadece göçmenlerin kendi tüketimi için yeterliydi. Tarlalar ikişer yıl nadasa bırakılıyordu. Meyve ağacı yetişmiyordu. Yeterli sayıdaki çayır ve otlaklar sayesinde büyük ve küçükbaş hayvan ve at yetiştiriciliği daha iyi durumdaydı. Ancak bütün sığır sürüleri kışlamak üzere daha alçak güney bölgelere götürülüyordu. Hayvanların, özellikle atların bir kısmı satılmak için yetiştiriliyordu ve bu, bölgenin Rus işgaline uğramasından önce de işgal sırasında da Sarıkamış Osetlerinin ekonomisinin en fazla gelir getiren kalemiydi. Diğer ürünlerden satılmak amacıyla köy dışına sadece saman, ot ve yağ çıkarılıyordu (Kazmaz 26, 30, 34-36, 267, 443-444). Göçmenlerin bireysel küçük girişimciliklerine dair bazı kayıtlar da vardır. Örneğin, 1870'lerin ortalarında, Karakurt köyü yakınlarında Aras nehri üzerinde tahta bir köprünün yapıldığı ve ticari amaçlı işletildiği bilinmektedir (Burnaby 324).

Osmanlı belgelerine göre, Kars-Sarıkamış bölgesine yerleşmelerinin ilk yıllarından itibaren bazı Osetlerin ve diğer Kafkas göçmenlerinin, askerlik hizmetinden muaf olmalarına rağmen ordu ve sınır muhafaza birliklerine gönüllü milis olarak katılmaları sağlandı. Örneğin, 1860 yılında Osmanlı yönetimi sınır boyunca kurulan müstahkem karakollarda savunma hizmeti için “Rusya’dan çevre kazalara gelen nüfustan” 500 kişi toplanacağını ilan etti (BOA.A.MKT.MVL 113/75). Oset köylerinin muharebe bölgesinin ortasında kaldığı 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı döneminde, sakinlerinin büyükçe bir kısmı düzensiz “Çerkes” süvari birliklerine girdi ve Musa Paşa (Kunduh) komutası altında savaşa katıldı. Ancak bu birliklerin mühimmat ve yem bakımından iyi ikmal edilememesi ve maaş ödenmemesi yüzünden birçok gönüllü kısa sürede paşayı terk edip köyüne döndü (Gazi Ahmed 42-43, 151, 164-166).

Osetlerin Sarıkamış’taki yaşamlarının ilk evresinde yerli halkı, ticaret kervanlarını vd. soydukları asayiş olayları görülüyordu. Göçmenler ekonomik yaşamlarını kurdukları ölçüde bu olaylar azaldı, fakat bölgenin Rus ordusu tarafından ele geçirilmesinin ardından yeniden artışa geçti. Gelecekleriyle ilgili belirsizlik ve birkaç yıl boyunca Osmanlı topraklarına göç meselesinin çözümünü beklemleri nedeniyle Osetler “uzun süre ne tarımla, ne de hayvancılıkla uğraştılar...” ve “... başta at olmak üzere hayvan çalmakla ve sınırın öbür tarafına geçirmekle” geçindiler. Ancak isteyenlerin Osmanlı sınırları içine göç etmesinden sonra Sarıkamış’ta kalan Osetler ekonomilerini ayağa kaldırmaya ve toprağı yeniden işleme başladılar (Helmitiski otd. 2, 36-37).

Sarıkamışlı Osetlerin çevrelerindeki Müslüman halkla ilişkisi, ilk dönemlerde meydana gelen bazı sürtüşmelere rağmen genelde oldukça iyiydi. Osetlerin komşu olarak yerleştirildiği etnik grupların çoğu Güney Kafkasya’dan (Karapapaklar) ya da Anadolu’nun yakın bölgelerinden (Kürtler, Türklerin bir kısmı) gelen ve Babiali tarafından göç eden Ermeni ve Rum nüfusun yerine yerleştirilen nispeten yeni göçmenlerdi. Dolayısıyla Osetlere verilen topraklar üzerinde tarihi olarak herhangi bir hak talepleri ve iddiaları yoktu. Yerleşik çiftçi unsurun göçebe aşiretler üzerindeki önemli ağırlığı da Osetlerin ve diğer Kuzey Kafkasyalıların yerel Müslüman toplumuna politik uyumunu kolaylaştırıyordu. Ancak Osetlerin yerel Hıristiyanlarla ilişkisi

baştan beri daha gerilimliydi. Osetlerin Rus yönetimi tarafından Müslümanların terk ettiği köylere yerleştirilen Ermenilerle ve Rumlarla çatışmaları, özellikle 1878 yılından itibaren oldukça şiddetlendi (Kazmaz 30, 33, 35, 269).

Doğu Anadolu'nun diğer bölgelerinde yaşayan Osetlerin durumu biraz farklıydı. Oset köylerinin çoğunun bulunduğu Muş ovasının doğal ve iklimsel koşulları tarım için daha uygundu, üstelik onlara verilen topraklar da daha büyüktü. Ancak burada da esas olarak hububat yetişiyordu. Diğer kültürlerin üretiminde de Osetler yerleşik komşu çiftçilerden, Ermeni ve Türklerden geri kalmıyorlardı. Tanıkların belirttiğine göre, göçmen köylerinde büyükbaş hayvan ve koyun oldukça çoktu. Fakat hayvancılıkta göçebe Kürtlerden büyük ölçüde gerideydiler. Bununla birlikte at sayısı ve kalitesi bakımından bütün Kuzey Kafkasyalılar yerlilerden belirgin biçimde öndeydiler; at yetiştiriciliği burada da belli bir ticari öneme sahipti. Oset köylerinin çoğu daha ilk yıllardan itibaren daha karlı ve daha prestijli görünen tarım dışı alanlara yöneldi. Özellikle jandarma, polis, "Reji" tütün şirketinin devriye müfrezelerine ve ikinci derecede de sivil devlet kurumlarına giriyorlardı. Daha küçük bir kesim küçük çaplı ticaretle ve oldukça karlı olan tütün kaçakçılığıyla meşguldü (Kolyubakin 80-81, 164) (Fırat 81-82). Genel olarak yerel Oset topluluğunun refah seviyesi çevrelerindeki halktan yüksekti (Kolyubakin 164) (Lynch 331, 353).

Muş'a, Bitlis'e ve Siirt'e yerleşen Osetlerin yerli halkın temel katmanlarıyla ilişkisi son derece karmaşık özellikler taşıyordu. Bu da bölgede resmi iktidarın zayıflığından ve bazı etnik-sosyal toplulukların diğerleri üzerindeki yüzyıllara dayanan sömürü (feodal-ataerkil "ağalık") sisteminin varlığından kaynaklanıyordu. Bu hiyerarşinin üstünde göçebe Kürt aşiretleri bulunuyordu, onları yerleşik ve bir aşirete bağlı olmayan Kürtler ve diğer Müslüman topluluklar izliyordu. En alt konumda Ermeniler ve diğer Hıristiyanlar yer alıyordu. Osetler ilk başta Kürt aşiretlerinin liderleri tarafından ya yerel hiyerarşiye tabi grup olarak dahil olması gereken, ya da hükümet tarafından onlara verilen topraklardan çıkarılmak istenen yabancı bir unsur olarak görülüyordu. Bu iddialara "temel" oluşturan da şuydu: Hemen hemen bütün Kuzey Kafkasyalı yerleşimleri Kürtlere yarı-serf olarak bağlı olan Ermenilerin kısa süre önce terk ettiği köylerin yerinde kurulmuştu. Bu

da Kürtlerde “hükümlerlik haklarını” yeni yerleşimcilere aktarma isteği doğuruyordu. Ancak Kafkasyalı göçmenlerin etkili dayanışma mekanizmalarını oldukça hızlı harekete geçirmeleri, askeri-teknik donanımlarının daha iyi olması ve taşra yönetimlerinin desteği sayesinde, nüfuslarının azlığına rağmen yerel etnik-sosyal hiyerarşide nispeten yüksek bir konumda tutunmayı başardılar. Bu da, en güçlü aşiretlere bir tür biçimsel “vasal” bağlılığına rağmen, iç işlerinde tamamen bağımsız olmaları ve kişisel özgürlük ve onurlarına saygı gösterilmesi anlamına geliyordu (Fırat 81-82). Bu arada göçmenler sadece Ermeni köylerine değil, göçebelere de yağma baskınları yapıyorlardı, zaman zaman da gönüllü olarak iktidar makamlarının isyancı unsurlara karşı askeri ve asayiş operasyonlarına katılıyorlardı (Kolyubakin 163-164) (Lynch 341) (Fırat 82). Bazen de formel (resmi) “süzeren”lerinin çıkarlarıyla çatışsa bile tamamen bağımsız yerel politika yürütüyorlardı.

1893 yılı sonunda Hınıs sancağının Simo köyü sakinleriyle Sipkanlı aşireti arasında yaşanan ve İngiliz konsolosun raporuna yansıyan bir olay Osetlerin gerek Kürtlerle, gerekse Ermenilerle ilişkilerinin özelliğine dair aydınlatıcı bir tablo sunmaktadır. Kürtlerin karşı çıkmasına rağmen Simolu Osetler komşu Lapbudag köyünden Ermeni aileleri para karşılığı Rusya sınırına kadar götürmeyi kabul ederler. Yolda Kürt müfrezesi yağma amacıyla Ermeni kafilesine saldırır, fakat eşlik eden Oset muhafızlar birkaç saldırganı da öldürerek saldırıyı püskürtürler ve Ermenileri sınıra kadar sağ salim götürürler. Karşılık olarak Kürtler kalabalık bir kuvvetle (grupla) Simo köyüne saldırırlar. Birkaç gün süren çatışmalar sırasında çoğu Kürtlerden olmak üzere 20’den fazla kişi ölür. Ancak köyü savunanların durumu kritik olduğundan, kuşatma altındakileri korumak için birlik göndermesi ricasıyla 4’ncü Anadolu Ordusu komutanı Çerkes Zeki Paşa’ya bir elçi gönderilir ve bu Osetlerin çatışmadan uygun şekilde kurtuluşunu sağlar (Turkey 11-12). Osetlerin bu olaydaki eylemleri birçok bakımdan, Ermenilerin terk ettikleri toprakları kendilerine mal ederek “yaşam alanlarını” genişletme çabalarıyla açıklanabilir; Lapbudag köyünün sonradan Osetleşmesi de bunu desteklemektedir.

Genel olarak, Doğu Anadolu’ya yerleşen Oset topluluğunun Osmanlı döneminde yaşadıkları, son derece elverişsiz etnik-politik, sosyo-ekonomik, bazen de doğal koşullarda daha çok tek başına

yürütölen hayatta kalma mücadelesi örneğidir. Bu durum ancak Kemalist devrimden sonra, merkezi hükümet Kürt ağalarının başına buyruk hareketlerine son vererek ülkenin doğusunda iktidarını sağlamaştırdığında değiştii.

Orta Anadolu'nun Oset topluluklarına gelince, onların yerel koşullara uyumu bölgenin oldukça elverişli doğal koşulları, nispeten yüksek sosyo-ekonomik gelişim seviyesi ve nüfusunun daha türdeş etnik yapısı (genelde Türk) sayesinde çok daha kolay oldu. Maddi yardımların verilmesinden ve yerli halkla bazı toprak anlaşmazlıklarının çözülmesinden sonra Osetler oldukça kısa sürede esas olarak tarımla uğraşan bir topluluğa dönüştüler. Gerçi diğer bölgelerde olduğu gibi nispeten büyük bir oranda ordu, emniyet ve devlet kurumlarına giriyorlardı. Orta Anadolu'ya yerleşen Osetler ne Osmanlı, ne de yabancı kaynaklarda hiçbir zaman burada oldukça büyük nüfusu olan ana "Çerkes" unsurudan ayrılmazlar.

Suriye'deki Osetlerin durumu hakkındaki bilgilerimiz oldukça kısıtlıdır. Yerleşmelerinden sonraki ilk dönemde Golan Tepeleri'ndeki en yakın Kafkas köylerinin sakinleriyle birlikte, onlara verilen toprak üzerindeki haklarını yönetim tarafından kontrol edilemeyen Bedevilere ve Dürzilere karşı ellerinde silahla savunmak zorunda kaldılar. Kuneytra bölgesinde toplumsal-politik durumun istikrara kavuşması ve yönetim tarafından özel bir himaye sayesinde yerel Çerkes topluluğu ancak 20. yüzyıl başlarında sosyo-ekonomik bakımdan imparatorluktaki en müreffeh diaspora topluluklarından birine dönüştü (Chochiev, Rasselenie severokavkazskih immigrantov v arabskih provintsyah Osmanskoy imperii (2-ya polovina XIX — načalo XX v.) 110).

19. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı topraklarında oluşun yerel Oset topluluklarının çoğu etnik ve sosyal bakımdan oldukça ayrı ve içe kapalıydılar. Bunun nedeni de hem çevrelerindeki yerli halkla zorlu "politik" ilişkileri ve birçok topluluğun coğrafî izolasyonu, hem de Osetlerin çevrelerindeki halkla aralarındaki, özellikle Doğu Anadolu ve Suriye'de daha belirgin olan toplumsal-ekonomik ve kültürel farklılıklardı. Bu nedenle Oset köylerinin sakinlerinin diğer Kuzey Kafkasyalı topluluklar hariç komşu gruplarla sosyo-kültürel etkileşimi oldukça sınırlıydı. Bu durum kuşkusuz Kafkasya'dan getirilen ekonomi düzeninin, toplumsal ilişki biçimlerinin, dilin ve kültürün korunmasını

sağlıyordu. 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başlarında ve daha sonra Oset köylerini ziyaret edenlerin yazılı tanıklıkları, vatanlarından getirdikleri gelenek ve göreneklere hala çok bağlı olduklarını, özellikle kutlama ve çalışma törenlerinin yapıldığını, davranış kurallarının gözetildiğini, eski sınıfsal ayrımın izlerinin var olduğunu vb. kaydediyorlardı. Burada özellikle, etnik kimliklerinin gözle görülür bir sembolü olarak Kafkas kıyafetini kama ve diğer silahlarıyla birlikte günlük yaşamlarında taşıyor olmaları öne çıkıyor (Lynch 332) (Kolyubakin 162-164). Genel olarak Osmanlı döneminde yönetimin etnik azınlıklara karşı açıkça ilan edilmiş amaçlar gütmediklerini de göz önünde bulundurmak gerekir.

Yakındoğu Osetlerinin Yakın Dönemdeki Durumu

1920'lerden itibaren, Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmasından ve Türkiye Cumhuriyeti'nin ulus devlet olarak kurulmasından sonra Türkiye yönetimi tarafından ülkenin bütün etnik gruplarını Türk "eritme kazanında" zorla "kaynaştırma" politikası katı şekilde uygulanmaya başladı. Gerçi, bu politikanın Oset köylerinin halkı üzerindeki gerçek etkisi, dış dünyayla ekonomik ilişkilerinin nispeten zayıf olması, ayrıca ülkenin doğusunda Türk nüfusunun daha az olması nedeniyle bir parça yumuşuyordu. 1950'lere kadar Türkiye'deki Oset topluluklarının çoğu, politik ve ideolojik koşullar uygun olmamasına rağmen etnik özgünlükleri koruyabilecek durumdaydılar.

1940'ların başında Türk etnograf Süleyman Kazmaz tarafından Sarıkamış'ın dört Oset köyünde yapılan alan araştırması, buradaki Osetlerin sosyo-kültürel çehresi ve kimliklerinin bu dönem özelliklerine dair bazı fikirler vermektedir.

Kazmaz'ın araştırma yaptığı dönemde bu köylerde büyük çoğunluğu Oset olan toplam 78 hane yaşıyordu. Sakinlerinin kolektif bilincinde Kafkasya kökenli olmalarının hatırası, tarihi vatanın idealleştirilmesi eğilimiyle birlikte açıkça muhafaza ediliyordu. Atalarının Osmanlı topraklarına geliş sebebi olarak Rus hakimiyeti altında yaşamayı istememeleri ve Müslümanlıklarını koruma çabası gösteriliyordu. Köy içinde günlük iletişim dili olarak Osetçe kullanılıyordu.

Evler yontulmuş taştan ve kireçtaşından tek katlı yapılarıdır. Kereste az olduğu için zeminleri ve düz çatıları topraktan yapılmıştı; bu yüzden evler soğuktan ve nemden iyi korunmuyordu. Ahırlar yaşanan konutların sınırları dışında bulunuyordu. Odalar belli bir plana göre yapılmıştı; iç mefruşatı ise düzenliliği, temizliği ve belli bir estetik zevkle döşenmiş olmasıyla göze çarpıyordu, bu da onları diğer etnik grup temsilcilerinin konutlarından ayırıyordu.

Geleneksel yiyeceklerden Oset peynirinin, *valibah* böreğinin ve kutlamalar için siyah biranın yapılışı da kaydedilmiş. Yerel ve evrensel yemekler de mutfaklarında yer alıyordu. Alkollü içki olarak, sadece orta ve ileri yaşlı kişiler tarafından ölçülü miktarda anasonlu Türk rakısı tüketiliyordu.

Cumhuriyet iktidarının yasağının etkisiyle geleneksel kıyafet anlatılan dönemde artık kullanılmıyordu; köy sakinleri bununla ilgili olarak üzüntülerini ifade ediyordu.

Folklor türlerinden esas olarak kahramanlık ve *abrek*⁶ şarkıları ile masallar varlığını sürdürüyordu. Lirik eserler ayıp sayıldığından pratikte yoktu. Epik söylencelere de tanıklık edilmemişti. Kosta Hetagurov'un bazı şiirleri biliniyordu; bunlar arasında şarkı formunda olanlar (örneğin "Dodoy") vardı. Bu durum, kuşkusuz, Sarıkamış Osetlerinin Rus yönetimi döneminde tarihi vatanlarıyla sıkı ilişkilerinin sonucuydu. Sözlü edebiyatın diğer türlerinden efsaneler ve "Kafkas yaşantısından" (Kafkas Savaşı ve Şamil hakkında da) meseller, aynı şekilde Anadolu folklorundan örnekler kaydedilmişti.

Oset ve diğer Kafkas dansları iyi korunuyor, çeşitli törenlerde düzenli olarak icra ediliyordu. Tek müzik enstrümanı mızıka (armonika) idi.

Türk araştırmacının dikkatini Oset köylerindeki geç evlenme yaşı çekmiş (erkekler için 30 üzeri sık rastlanıyor). Bu sadece ekonomik sorunlarla değil, az nüfuslu olmalarından dolayı kendi etnik grubu içinde eş bulmada yaşanan zorluklarla da ilgiliydi. Bu durum 1940'lardan çok önce geleneksel sosyal statüye göre farklı

---

⁶ Abrek: Kuzey Kafkas halklarında suç işlediği için kendi soyundan ve çevresinden kovulan, dağlarda haydut yaşamı sürdüren kişi. Daha geç dönemde sözcük Rus birliklerine karşı çete savaşı yürüten kişiler için de kullanılmaya başladı.

katmanların (“soylu” ve “soylu olmayan” ailelerin) temsilcileri, aynı şekilde akraba ailelerin (rvadal) üyeleri arasındaki evlenme yasağının kalkmasına yol açmıştı. Kuzenler arasında evlilik olayları da vuku buluyordu, fakat bu tür evlilikler toplum tarafından kınanıyordu. 150 lira (iki at bedeli kadar) başlık parası ödemek gerekiyordu. Evlilik kurmanın olmazsa olmaz koşulu her iki gencin kendi rızasının olmasıydı. Kız kaçırma onaylanmıyordu ve oldukça nadir görülüyordu. Kazmaz tarafından genel hatlarıyla tasvir edilen düğün töreni tipik Oset düğünü örneklerinden genelde çok ayrılmıyor. Önceki gibi katı uygulanmasa da aile içi kaçınmanın geleneksel biçimleri de korunuyordu.

Çocukların iş eğitimi çok erken yaşta başlıyordu. Köy tarla işleri dışında çocuklara at binme (gerçi bu gelenek önemini kaybetmeye başlamıştı), kızlara da el işlerinin öğretilmesine büyük önem veriliyordu, ki komşu köylerde denkleri yoktu. Osetlerin ayırt edici özelliği anne babaların çocuklarına çağdaş eğitim aldırma çabasıydı. Her köyde okul olmamasına rağmen ilk ya da ortaokula gitmeyen çocuk hemen hiç yoktu.

Komşu köylerle karşılaştırıldığında Oset köylerinde kadınlar geniş özgürlük alanına sahiptiler; erkeklerden kaçmıyor, çarşaf vb. giymiyorlardı. Kadınlara karşı saygılı olma erkeklerin davranış kuralı olarak vurgulanıyordu. Kadınların ailedeki yükümlülüğü ev işlerinin yapılmasıydı, tarla işleriyle genel olarak uğraşmıyorlardı.

Yaşlılara saygı göstermek de davranış kuralı olarak korunuyordu, ancak yaşlıların toplumsal yaşamdaki etkisi gitgide zayıflamıştı. En azından 20 yüzyıl başına kadar korunan yaşlıların aracılık mahkemesi kurumu, belirtilen zamanda artık sona ermişti. Kuşaklar arasında sosyo-ekonomik ve kültürel konularda ayrılıklar kendini gösteriyordu.

Ölü gömme gelenekleri eski Oset ve İslam geleneklerinin karışımıydı, fakat ölümlere gösterilen saygı çevre köylerdekinden fark edilir biçimde yüksekti.

Sarıkamışlı Osetler dini bütün Sunni Müslümanlardı, günlük hayatlarında İslam’ın emirlerini yerine getirmeye çalışıyorlardı. Köylüler, bu metinden anlaşılabilirdiği kadarıyla, çoğunlukla oruç tutuyorlardı, fakat namazı çok düzensiz kılıyorlardı. Kadınların örtü taşıdıkları belirtilmiyor. Köylerin çoğunda cami bulunuyordu, fakat hoca veya müezzin genellikle köy dışından biriydi. Bölgede bulunan

türbelere *ziyaret* yapıyordu. Geleneksel (İslam öncesi) kùltlerin varlığına dair hiçbir emareye rastlanmamıştı (Kazmaz birçok yerde).

Kazmaz'ın kayıtları Sarıkamışlı Osetlerin "ana etnos"tan miras aldıkları en önemli sosyo-kùltürel özellikleri 20. yüzyılın ortalarında koruduklarını gösteriyor.⁷ Grup kimliklerinin temelini esas olarak ortak köken ve bölgede diğerlerinden sosyal ve kùltürel olarak "farklı olma" bilinci oluşturuyordu. Muhtemelen diğer Oset topluluklarının durumu ilkesel olarak farklı değildi. Gerçi Orta Anadolu'nun bazı bölgelerindeki (özellikle Yozgat) Osetler, nispeten muhafazakar Türk nüfus arasında yaşamalarından dolayı İslam kurallarına ve geleneklere daha fazla bağlıydılar.

Bu durum genel olarak 1960-70'lere kadar korundu. Bu yıllarda Türkiye'nin endüstriyel gelişiminin hızlanmasına ve bunun doğurduğu iç göç ve kentleşme süreçlerine bağlı olarak Oset ve diğer Kafkasyalı nüfusun yerleşim yapısında büyük değışiklikler meydana geldi. Bütün Oset köyleri ve onların oluşturduğu mikro topluluklar, sakinlerinin ekonomik olarak aktif kısmının ülkenin büyük ticari-endüstriyel merkezlerine artan göçüyle yavaş yavaş "erimeye" başladılar. Buna birçok durumda Osetler tarafından terk edilen köylere dışarıdan Türk ve Kürt nüfusun akını eşlik etti. Oset topluluklarının ilk baştaki yerleşim yapısı özellikle 1980-90'larda tamamen bozuldu ve geri döndürülemez hale geldi. Doğu ve Orta Anadolu'nun Oset nüfusu kırsal alanı neredeyse tamamen terk etti. Sonuç olarak, günümüzde Türkiye topraklarında tek Oset nüfus adacığı olarak Yozgat ilindeki iki köy kaldı. Poyrazlı (Digor) ve Boyalık (İron) birkaç yüz kişilik nüfuslarıyla tek etnik köy statülerini hala koruyor. Toplam sayıları 21. yüzyıl başında yaklaşık 20-25 bin kişi olarak tahmin edilen Türkiyeli Osetler, oldukça kısa bir zaman içinde esas olarak tarımcı ve belli bir derecede ataerkil bir topluluktan pratikte tamamen kentli bir topluluğa dönüştüler. Mensuplarının çoğu ilk yerleşim yerlerinden

---

⁷ Bu bulgu, yaklaşık aynı dönemde Türk etnolog Yaşar Kalafat tarafından Sarıkamışlı Osetler arasında yapılan başka bir alan çalışmasının kayıtlarıyla da iyice pekişiyor (Chochiev, Svedeniya turetskogo etnografa Y. Kalafata o narodnih verovaniyah sarıkamışskih Osetin 193-199). Tanınmış gazeteci M. Mamsurov'un Türkiye'ye 1971 yılında yaptığı gezi sırasında Türkiyeli Osetlerin yaşamı üzerine edindiği değeri gözlemlerini de kaynak gösterebiliriz (Mamsıratı).

uzak, hızla gelişen (İstanbul başta olmak üzere Ankara, İzmir, Bursa, Antalya vd.) şehirlerde toplandılar. Bir kısmı Anadolu'nun taşra şehirlerinde (Yozgat, Tokat, Sivas, Kayseri, Erzurum, Kars vd.) yaşıyor. Çok küçük bir nüfus da köylerde kaldı.

Osetler büyük şehirlere tamamen dağınık biçimde yerleştiler ve genellikle memur, asker, işletmeci ve serbest meslek sahibi olarak Türk toplumuna oldukça hızlı entegre oldular. Bu bir yandan kültür ve dil asimilasyonunu hızlandırdı. Öyle ki, bugün "eski" Oset köylerinin dışında doğan ve büyüyen (yani genç ve kısmen orta yaşlı) kişilerden hemen hiçbiri anadilini bilmiyor.⁸ Diğer yandan modern kentli çevreye

---

⁸ Artan dil asimilasyonuna ve ülkede 1934'ten beri yürürlükte olan zorunlu Türkçe soyadı taşıma kanununa rağmen, bugün hemen hemen bütün Türkiyeli Osetler kendi soy adlarını hatırlıyorlar ve birbirleriyle resmi olmayan ilişkilerinde kullanıyorlar. Yakındoğu Osetleri hakkında çalışmalar yapan az sayıdaki yerli bilim insanlarından merhum profesör V.S. Uarziatı'nın tam olmayan verilerine göre Türkiye'de ve Suriye'de şu Oset ailelerin temsilcileri yaşıyor: Abısalte (Абысалтæ), Agudz(ar)te (Агудз(ар)тæ), Asete (Асетæ), Atsete (Ацæтæ), Babukate (Бабукъатæ), Badte (Бадтæ), Baliote (Балиотæ), Ballate (Баллатæ), Basite (Баситæ), Baskate (Баскатæ), Batirte (Батыртæ), Batiate (Батиатæ), Bedoyte (Бедойтæ), Belekate (Белеккатæ), Beroyte (Бæройтæ), Berozte (Берозтæ), Biazirte (Биазыртæ), Bimbamate (Бимбасатæ), Boliate (Болиатæ), Borete (Борæтæ), Vzarte (Бзартæ), Dogete (Догæтæ), Dzanegate (Дзанæгатæ), Dzansohte (Дзансохтæ), Dzaparte (Дзапартæ), Dzaras(a)te (Дзарас(а)тæ), Dzgoyte (Дзгойтæ), Dzihote (Дзыхотæ), Dzuste (Дзустæ), Dzutstsate (Дзуццатæ), Elbegte (Æлбегтæ), Embalte (Æмбалтæ), Erçegkate (Æрчъегкатæ), Esenate (Есенатæ), Fidarate (Фидаратæ), Gadote (Гадотæ), Gagulate (Гагуылатæ), Galiote (Галиотæ), Gamazte (Гамазтæ), Gasoyte (Гасойтæ), Gazatstsate (Газаццатæ), Gazete (Газетæ), Geberate (Гæбæратæ), Gegutsate (Гæгуыцатæ), Geguyate (Гæгуыйатæ), Gukkate (Гуккатæ), Habante (Хъабантæ), Hanıhuate (Хъаныхъуатæ), Hantemurte (Хъантемуртæ), Hebelote (Хъæбæлотæ), Hekelate (Хекъелатæ), Hemmerzate (Хъæммæрзатæ), Herebugate (Хъæрæбугъатæ), Hodzate (Хъодзатæ), Hosite (Хоситæ), Hosonte (Хосонтæ), Hotsharate (Хъоцхаратæ), Hubatte (Хъуыбадтæ), Husate (Хъуысатæ), İtazate (Итазатæ), Kabolate (Къаболатæ), Kadite (Кадитæ), Karsan(a)te (Карсан(а)тæ), Kenate (Кенатæ), Kengurate (Къæнгуыратæ), Keziate (Кезиатæ), Kodzate (Кодзатæ), Kodzite (Кодзыртæ), Kokayte (Кокайтæ), KokoYTE (Кокойтæ), Kundıhate (Куындыхатæ), Levante (Леуантæ), Lian(a)te (Лиан(а)тæ),

girmekle Oset diasporasının entelektüellerinin, iş, bürokrasi ve diğer alanlardaki elitlerinin oluşumu hızlandı. Bunların bir kısmı Türkiye'deki Oset ve daha geniş Kuzey Kafkas etnik-kültürel ve toplumsal hareketine aktif biçimde katılıyor.

Bu elitin temsilcileri tarafından 1989 yılında İstanbul'da kurulan Alan Kültür ve Yardımlaşma Vakfı "Türkiye'de yaşayan Osetlerin sosyal dayanışmasının sağlanması... ve onların kültürel değerlerinin korunmasını ve geliştirilmesini" amaçlıyor (www.alanvakfi.org). Vakıf Osetlerin düzenli olarak buluşmalarını organize ediyor, ihtiyacı olan soydaşlara eğitim almada, tedavide vb. maddi yardım gösteriliyor, Oset dilinin ve ulusal müzik ve koreografi sanatının öğretimi için kurslar düzenleniyor, Oset halkının tarihi ve kültürü hakkında bilimsel ve bilimsel-popüler edebiyatın Türkçe çevirileri yayınlanıyor. Vakfın faaliyetlerinin önemli bir yönü de tarihi vatanla resmi kurumlar, toplum örgütleri, eğitim kurumları, aile-soy bağları vb. hattında temasların kurulması ve desteklenmesi. Güney Osetya'daki Ağustos 2008 olaylarından hemen sonra, Alan Vakfı ve Türkiye'deki diğer Kafkas derneklerinin aktivistlerinin katılımıyla "Kafkas-Osetya Dayanışma ve İnsani Yardım Komitesi" kuruldu. Komite silahlı saldırıya uğrayan Güney Osetya'ya Türkiye'nin şehirlerinde geniş ölçekli destek gösterileri düzenlenmesinde, ülkenin siyasi ve medya çevrelerinde lobicilik yapmada, mağdur kardeşleri için para toplanmasında vb. çok önemli rol oynadı.

Mahote (Махьотæ), Makarate (Мақьаратæ), Mamsirate (Мамсыратæ), Mırzate (Мырзатæ), Mildzihte (Милдзыхтæ), Mıkate (Мрыкатæ), Musalate (Мусалатæ), Nekusate (Нæкуысатæ), Nogate (Ногатæ), Puhate (Пухатæ), Rubayte (Рубайтæ), Salite (Салитæ), Sambegte (Самбегтæ), Sasiate (Сасиатæ), Sebethuate (Сæбæтхъуатæ), Selbite (Сæлбитæ), Sihote (Сихьотæ), Slonate (Слонатæ), Şecemte (Шеджемтæ), Tavhazahte (Таухъазахтæ), Tavtiate (Таутиатæ), Taysavte (Тайсаутæ), Temirhante (Темырхъантæ), Tezi(a)te (Тези(а)тæ), Timorte (Тимортæ), Tsehilte (Цъæхилтæ), Tselikkate (Цæлыккатæ), Tserikate (Цæрикъатæ), Tsomartate (Цомартатæ), Tsortite (Цоритæ), Tugante (Тугъантæ), Tuhastate (Тухастатæ), Zakete (Закъетæ), Zakkute (Заккутæ), Zehete (Зехъетæ), Zoloyte (Золойтæ). Bu ailelerden bazılarının bugün Osetya'da bilinmiyor olması ilginçtir (Uarziatı 100-102).

Günümüzde Türkiye’de oldukça birlik halinde olan, gelişmiş diaspora etnik bilincine (Türk ulus-devlet bilinciyle birlikte) ve belli organizasyon mekanizmalarına sahip, 19. yüzyıl Oset göçmenlerin torunlarının oluşturduğu bir topluluğun varlığından bahsedilebilir. Aynı zamanda ortadadır ki, Türkiyeli Osetlerin görece küçük bir kesiminin sürekli olarak katıldığı etnik kimliği korumaya yönelik faaliyetler ve kültür-eğitim faaliyetleri, onların ilerideki etnik çözülmeye dair baskın eğilimler karşısında güvenilir bir set olamaz. Bu nedenle Oset halkının bu kısmının nihai asimilasyonu zaman meselesi gibi görünüyor. Gerçi bu sürecin yoğunluğuna ve temposuna bugün Türkiye’de meydana gelen demokratik açılımların ölçütü (çapı) ve niteliği, diasporanın Osetya ile ilişkilerinin seviyesi ve karakteri, keza bölgeyle ilgili uluslararası-politik bağlam gibi faktörler büyük etki edebilir.

Osmanlı İmparatorluğu’nun dağılmasından sonra Suriye sınırları içinde kalan Osetlere gelince, 20. yüzyılda onların tarihinde de Golan Tepeleri’nin bütün Kuzey Kafkasyalı topluluğun yaşadığı aynı köklü değişiklikler meydana geldi. Fransız mandası döneminde kendilerine genel olarak oldukça yüksek toplumsal-politik statü elde eden Kuneytra bölgesi Çerkesleri, bağımsız Suriye Arap Cumhuriyeti’nin ilanından sonra resmi devlet kurumlarının ve kolluk kuvvetlerinin bütün seviyelerinde geniş ölçüde temsil edilmeyi sürdürmelerine rağmen, etnik-kültürel haklarının büyük oranda kısıtlanmasını kabullenmek zorunda kaldılar. 1967 yılı bu topluluk için felaket yılı oldu. Suriye İsrail’le Altıgün Savaşı sonunda Golan üzerindeki kontrolünü kaybetti. Burada kurulmuş Kafkas köylerinin sakinleri, Osetler de dahil olmak üzere, yurt edindikleri yerlerinden ülkenin içlerine dağıldılar. Osetlerin esas kısmı Şam’a ve Suriye’nin diğer bazı şehirlerine yerleşti. Buralarda bugün nüfusları bin kişiyi aşmayan Osetler hakim Arap toplumu içinde gitgide büyük bir dil ve kültür asimilasyonuna uğruyor. 1967 olaylarından sonra Çerkesler gibi Osetlerin de küçük bir grubu ABD’ye yerleşti. Çoğu bugün son yıllarda Amerika kıtasındaki en büyük Kuzey Kafkasyalı topluluğun oluştuğu New Jersey eyaletinde, Patterson şehrinde yaşıyor.

Kaynakça

Alborov, B.A. «Perviy osetinskiy poet Temirbolat Osmanoviç Mamsurov.» *İzvestiya Gorskogo pedagogičeskogo instituta* 1926.

Andrews, Peter A. *Ethnic Groups in the Republic of Turkey*. Wiesbaden, 1989.

Atılğan, Z. «Muş, Bitlis ve Bingöl İllerindeki Kuzey Kafkasyalı Muhacirler.» *Birleşik Kafkasya* 1965.

Aydemir, İzzet. «Türkiye Çerkesleri.» *Kafkasya Kültürel Dergi* 1973-75.

Bakradze, D.Z. «İstoriko-etnografiçeskiy oçerk Karsskoy oblasti.» *İzvestiya Kavkazskogo otdela İmperatorskogo Russkogo geografiçeskogo obşçestva* 1881.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), A.MKT.MVL.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), A.MKT.NZD.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), BEO.NGG. d.

Burnaby, F. *On Horseback through Asia Minor*. Vol. I-II. London, 1878.

Chochiev, G.V. «Rasselenie severokavkazskih immigrantov v arabskih provintsiyah Osmanskoy imperii (2-ya polovina XIX — načalo XX v.).» *Osmanskaya imperiya: strana i lyudi*. Moskova, 2000.

—. «Svedeniya turetskogo etnografa Y. Kalafata o narodnih verovaniyah sarikamışskih Osetin.» *İzvestiya Severo-Osetinskogo instituta gumanitarnih i sotsialnih issledovaniy*, 2007.

«Correspondence relating to the Asiatic Provinces of Turkey 1894-95.» Majesty, Presented to both Houses of Parliament by Command of Her Majesty. Cilt 6. London, 1896.

Dzagurov, G.A. *Pereseleniye gortsev v Turtsiyu. Materialı po istorii gorskih narodov*. Rostov-na-Donu, 1925.

Fırat, M.Ş. *Doğu İlleri ve Varto Tarihi*. Ankara, 1981.

Gazi Ahmed Muhtar Paşa. *Anılar. Sergüzeşt-i Hayatım'ın Cild-i Sanisi*. Cilt II. İstanbul, 1996. II cilt.

Hamitsayeva, A.A. «Osetiya v kavkazskoy politike Rossiyskoy imperii (XIX vek).» *Sbornik dokumentov i materialov*. Vladikavkaz, 2008.

Helmitski, P. *Karsskaya oblast. Voyenno-statistiçeski i geografiçeski obzor*. Ç. II, otd. 2-3. Tiflis, 1893.

Hotko, Samir. «Alanı i assı v mamlyukskom Egipte.» *Daryal*, 1995.

<http://www.alanvakfi.org>. 21.10.2009.

Kanukov, İ.D. *V osetinskom aule. Rasskazı, oçerki, publitsistika*. Orconikidze, 1985.

Karsskaya oblast, *Pervaya vseobščaya perepis naseleniya Rossiyskoy imperii 1897 g.*, Vip. LXIV . SPb., 1904.

Kazmaz, S. *Sarıkamış'ta Köy Gezileri*. Ankara, 1995.

Kolyubakin, A.M. *Materialı dlya voyenno-statistiçeskogo obozreniya Aziatskoy Turtsii*. T. I, Ç. I. Tiflis, 1888.

Kubat, Temirbolat. *Muhacirin Hicrandır Ömrünün Yarıısı*. Ankara: KAFDAV, 2005.

Kunduhov, Mussa. «Memuarı generala Mussa-paşı Kunduhova.» *Daryal*, 1994-1995.

Lynch, H.F.B. *Armenia: Travels and Studies. The Turkish Provinces*. Vol. II., London, 1901.

Mamsıratı, M. *Atsagonal basta (Æϰæzælon bæcmæ)*. Orconikidze, 1986.

Nauçnyy arhiv Severo-Osetinskogo instituta gumanitarnih i sotsialnih issledovaniy im. V.İ. Abaeva.

Totoyev, M.S. «K voprosu o pereselenii Oset v Turtsiyu.» *İzvestiya Severo-Osetinskogo nauçno-issledovatel'skogo instituta*, 1948.

Uarziatı, V.S. «İron muhadzirte Turçi.» *Mah dug* 1992.